

24 TUNDI
VANA-EGIPTUSES

DONALD P. RYAN

24 TUNDI
VANA-EGIPTUSES

TÕLKINUD MARTIN KIROTAR

Originaali tiitel:

Donald P. Ryan
„24 Hours in Ancient Egypt“
Michael O'Mara Books Ltd, 2018

Tekst © Donald P. Ryan, 2018
Kujundus © Jade Wheaton, 2018

Tõlge eesti keelde © Martin Kirotar ja Tänapäev AS, 2019

Toimetanud Marin Vinkel
Küljendanud Siiri Timmerman

ISBN 978-9949-85-423-3

Trükitud AS Printon trükikojas

www.tnp.ee

*Dorothy „Dottie“ Sheltoni mälestuseks,
kes elas lahkuses ja rõõmus.*

SISUKORD

SISSEJUHATUS 9

ÖÖ SEITSMES TUND (00.00–01.00)
ÄMMAEMAND AITAB LAPSE ILMALE 14

ÖÖ KAHEKSAS TUND (01.00–02.00)
VALITSEJA LEBAB ÄRKVEL 20

ÖÖ ÜHEKSAS TUND (02.00–03.00)
PALSAMEERIJA TEEB ÜLETUNDE 30

ÖÖ KÜMNES TUND (03.00–04.00)
VANA SÕDUR NÄEB UND LAHINGUST 40

ÖÖ ÜHETEISTKÜMNES TUND (04.00–05.00)
AMON-RE PREESTER ÄRATATAKSE 49

ÖÖ KAHETEISTKÜMNES TUND (05.00–06.00)
PÖLLUHARIJA ALUSTAB TÖÖPÄEVA 61

PÄEVA ESIMENE TUND (06.00–07.00)
KODUPERENAINEN KÜPSETAB LEIBA 71

PÄEVA TEINE TUND (07.00–08.00)
TÖÖDEJUHATAJA KÜLASTAB KIVIMURDU 79

PÄEVA KOLMAS TUND (08.00–09.00)
KALUR EHITAB LOOTSIKUT 88

PÄEVA NELJAS TUND (09.00–10.00)
POTTSEPP VORMIB SAVI 98

PÄEVA VIIES TUND (10.00–11.00)
KIRJUTAJA ÕPILANE OOTAB PEKSU 105

PÄEVA KUUES TUND (11.00–12.00)
HATHORI PREESTRINNA JÄÄB PURJU 113

PÄEVA SEITSMES TUND (12.00–13.00)
VESIIR KUULAB ETTEKANDEID 124

PÄEVA KAHEKSAS TUND (13.00–14.00)
LEHVIKUKANDJA VAATAB PEALT 133

PÄEVA ÜHEKSAS TUND (14.00–15.00)
KUNINGLIK KAASA ESITAB OMA NÕUDMISED 143

PÄEVA KÜMNES TUND (15.00–16.00)
ELUKUTSELINE LEINAJA HALAB JÄLLE 152

PÄEVA ÜHETEISTKÜMNES TUND (16.00–17.00)
ARHITEKT KONTROLLIB KUNINGLIKKU HAUDA 161

PÄEVA KAHETEISTKÜMNES TUND (17.00–18.00)
PUUSEPP VALMISTAB KIRSTU 171

ÖÖ ESIMENE TUND (18.00–19.00)
TELLISETEGIJA AHASTAB 181

ÖÖ TEINE TUND (19.00–20.00)
MAJAEMAND VALMISTUB PEOKS 190

ÖÖ KOLMAS TUND (20.00–21.00)
JUVELIIR TÖÖTLEB KULDA 198

ÖÖ NELJAS TUND (21.00–22.00)
TANTSIJANNA LAHUTAB MEELT 207

ÖÖ VIIES TUND (22.00–23.00)
ARST ABISTAB KANNATANUT 216

ÖÖ KUUES TUND (23.00–00.00)
ALGAJA HAUARÖÖVEL ILMUTAB VASTUMEELSUST 224

TÄNUSÕNAD 233

PILDIALLIKAD 234

KASUTATUD KIRJANDUS 236

REGISTER 239

AUTORI VÄLJAMÕELDUD TEGELASED 246

SISSEJUHATUS

Kõigist antiikaja paeluvaist rahvastest on just egiptlastel tänapäeva maailma jaoks eriline võlu. Põnevate sümbolitega kaetud varemed, tohutud templid ja püramiidid, ning uskumatud arheoloogilised avastused muudavad selle iidvana ja enamjaolt haihtunud tsivilisatsiooni salapäraseks.

Võrreldes kahe teise antiikaja kõrgtsivilisatsiooni, Kreeka ja Roomaga, pole Egiptus meile jätnud suurt ja mitmekülgset säilinud tekstide pagasit, mis võimaldaks mõista kõike, mis meid huvitab. Keskmise egiptlane oli kirjaoskamatu, ja enamik allesjäänud allikaid kõneleb kuninglikest, religioossetest või matusetoimingutest. Siiski on meieni jõudnud piisavalt killukesti, et egiptoloogid võiksid maalida veenva pildi Egiptuse kultuuri paljudest tahkudest: hulk erakirju ning tekste erinevatel teemadel, näiteks arstiteadusest. Komme maalida või tahuda eliidi hauaseintele igapäevaelu stseene – pilguheite teispoolsusse, nende eluaja maailma täiuslikule versioonile – on uurijaid

kõvasti aidanud. Suureks abiks oli ka tava jätta haudadesse päris toitu, riideid, mööblit ja muud tarvilikku.

Samuti on säilinud mõned mahajäetud külad. Kuigi need rajati vaid selleks, et hõlbustada suuri ehitusprojekte, nagu püramiidide ja kuninglike haudade rajamist, asusid need kuivades kohtades, kaugel Niiluse kallastest, ning pääsesid seetõttu jõe üleujutuse hävitavast tsüklist. Väljakaevamised neis paikades on toonud päevavalgele kallihinnalisi vihjeid, mis aitavad mõista vanade egiptlaste eluviisi.

Vanad egiptlased jaotasid oma päeva, mis kestis ühest päikeseloojangust teiseni, kaheteistkümneks päevatunniks ning kaheteistkümneks öötunniks. (Lugeja mugavuse huvides alustame meie päeva tavapäraselt keskööst.) Siin raamatus võime jälgida, milline oli üks päev Vana-Egiptuse elus: näeme seda kadunud tsivilisatsiooni kahekümne nelja elaniku silme läbi: riigi tuumiku tööd rügavatest põllumeestest, pottseppadest, korvipunujatest ja sõduritest kuni Egiptuse jumaliku valitseja endani, keda ümbritses keerukas ametnikest kaaskond. Igal tunnil kohtume uue egiptlasega ja kogeme nende elu, raskuseid ning triumfe, mis ei aita ainult mõista nende igapäevaelu, vaid ütleb nii mõndagi ka Egiptuse kohta. Enamik peatükkide tegelasi ja sündmusi on välja mõeldud, põhinevad aga egiptoloogide teadmistel, et pakkuda võimalikult realistlikku ning loodetavasti ka põnevat pilguheitu Vana-Egiptuse ellu. Mõned isikud on aga ka ajaloolised, näiteks

mäed – palju liiva ja kive, hulk kullakaevandusi ning mõni harv oaas.

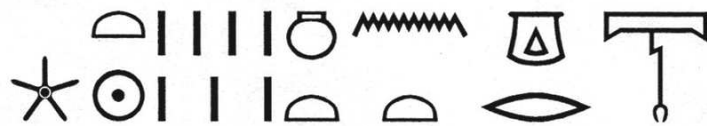
Peale jõe oli Egiptuse maailma tähtsaimaks jõuks päike, see oranžikas kera, mis tõi soojust ja valgust ning laskus õhtuti läänekaarde, et iga päev uuesti sündida – või nii rahvas kogu hingest lootis. Päike oli jumal Re, kes seilas üle taeva paadis, kus istusid kõik teised jumalad, või ehk vedas seda hiiglaslik kosmiline sõnnikumardikas, või liugles see laev aeglaselt jumaliku kotka nähtamatutel tiibadel. Egiptlaste jaoks võisid tõi olla kõik need asjad korraga.

Kuigi Egiptuse tegelikus maailmas valitses päike, oli jumalate kohalolu näha kõikjal: nad esindasid nii füüsilist kui abstraktset külge. Jumalaid oli sadu, ning nende erineva suurusega templeid ja pühamuid leidus üle kogu maa. Nad kõik said alguse ammu enne Egiptuse tsivilisatsiooni sündi, kui Nuni ürgvetest kerkinud mudakünkast tõusis looja Atum. Atum lõi kahekaupa teised jumalad, mehe ja naise paarid, kel oli uue maailma loomises ja säilitamises tähtis osa. Geb ja Nut olid maa ja taevas, Shu ja Tefnut õhk ja niiskus – koos moodustasid nad elukõlbliku keskkonna peamised osad. Meie raamatu toimumisajal oli eriti tähtis jumal Amon-Re, keda austati paljudes jõe idakaldale rajatud templites ja kelle arvele kirjutati suur osa Kemeti edust.

Meie kakskümmend neli lugu toimuvad poliitilises ja religiooses pealinnas Teebas, Aakheperure Amenhotepi (Amenhotep II) kaheteistkümnendal valitsusaastal, umbes 1414 eKr, kaheksateistkümnenda dünastia ajal

SISSEJUHATUS

kronoloogilisest perioodist, mida ajaloolased nimetavad Uueks kuningriigiks (umbes 1550–1069 eKr). Uue kuningriigi ajal rajas Egiptus impeeriumi, laiendades oma mõju idas Mesopotaamia servale ning lõunas sügavale Nuubiasse. Egiptuse jõukus kasvas, ning valitsejad võtsid ette tähelepanuväärselt laiaulatuslikke sõjalisi ja kaubandusekspeditsioone. Amenhotep II kiitles väljapaistvate sportlas- ja sõdalasvõimetega, juhtides vägesid lahingusse kaarikust, mida vedasid tugevad kepslevad hobused. Kodumaal rajas ta agaralt templeid, paleesid ja muidugi monumente iseendale. Uus kuningriik oli kahtlemata huvitav aeg inimkonna ajaloos, võiks öelda, et Vana-Egiptuse tsivilisatsiooni kõrghetk, ning nagu järgmised peatükid näitavad, ka ideaalne ajastu Vana-Egiptuse kultuuri tutvustamiseks. Rändame siis ajas tagasi Kemetisse ja veedame päeva selle maa elanikega.

ÖÖ SEITSMES TUND
(00.00-01.00)

ÄMMAEMAND AITAB LAPSE ILMALE

Surm sind võtku, mees, kes sa tuled pimedusest, kes sa hiilid ligi, nina tagapool ja pea maas (et sind ei nähtaks). Mingu luhta sinu töö. Surm sind võtku, naine, kes sa tuled pimedusest, kes sa hiilid ligi, nina tagapool ja pea maas (et sind ei nähtaks). Mingu luhta sinu töö. Kas sa tulid, et suudelda seda last? Ma ei lase teda suudelda! Kas sa tulid, et teda vaigistada? Ma ei lase teda vaigistada! Kas sa tulid, et talle viga teha? Ma ei lase talle viga teha! Kas sa tulid, et ta ära võtta? Ma ei lase teda endalt võtta! Ma kaitsen teda sinu eest!

LOITS LAPSE KAITSMISEKS

JUMAL BES, KODU KAITSJA.

Weret asetab mõlemad kujud kohtadele, kust nad sündi pealt näeksid, et nende mõju suurendada. Kui Merit mitme kuu eest rasedusest teada sai, andis tädi talle sinistest Tawereti-kujulistest amulettidest kaelakee. Bes ja Heqet on küll näotud, aga Tawereti kokkuklopsitud välimus näib veelgi inetum. See seisva tiine jõehobu kujuga, lõvi käppade ja krokodillilaadse seljaga jumal on kolmest kaitsvast jumalast kõige raevukam ja suudab loodetavasti kõik kurjad jõud tagasi tõrjuda. Kolmik on küll eemaletõukav, aga lohutab oma kaitsealuseid.

üle paari kuu. Mõlemad maeti maja põranda alla. Ehk läheb temaga teisiti ja ta elab pika õnneliku elu, saab ka ise mitu armastavat ja abivalmis last. Ehk pakuvad need inetud kaitsejumalad seekord maagilist tuge. „Nefer,“ kordab ämmaemand. „See on imeline nimi, aga jultunud: sa ju ei oota ometi, et ta oleks nii kombekas kui kena? Vaevalt, kui ta haiseb kala järele nagu ta isa! Noh, vähemalt ei saa temast tellisetegijat.“

Kui keskmine muistne egiptlane sünni ja lapsepõlve üle elas, võis ta elada kolmekümne kuni kolmekümne viie aastaseks. Surra võis paljudel põhjustel, näiteks haigusesse, tööõnnetuse tõttu või vaenlasega võideldes. Paljud lihtsad tõved, nagu erinevad põletikud ja haigused, mida oleks tänapäeva rohtude ja vaktsiinidega lihtne ravida, võisid osutada surmavaks. Parasiidid ja silmahaigused, mis elu viletsaks muutsid, polnud sugugi haruldased, ja muumiatel on diagnoositud isegi erinevat sorti vähki.

Weret mõtiskleb, et väikesel Neferil on vedanud, et ta sündis Kemetis, kus kliima on üldiselt soodne, toitu leidub külluses ja kultuur pakub vähemalt teoreetiliselt talutavat elu maises ilmas ning veelgi paremat põlve teispooluses. Tema kui egiptlase kultuur on üle kõigist välismaistest, nagu Liibüa läänes, Nuubia lõunas või Aasia idas. Need alamad rahvad võivad tõelisteks inimesteks tõusta vaid

egiptlasteks saades. Kõike arvesse võttes ei läinud Neferil sugugi halvasti, mõtleb Weret.

Paar aastat imetab väikest poissi tema ema ja vahetevahel mõni sugulane või amm, ehkki Weret loodab, et tema sellest kohusest pääseb – tal on niigi piisavalt tegemist. Mõned aastad saab ta teiste lastega mängida ja ringi joosta, alasti ja pea paljaks aetud, peale pika juuksesalgu ühel küljel. Aga üsna pea kaasatakse ta isa ametisse, kus ta täidab algul väiksemaid ülesandeid ja saab üha osavamaks, kuni võib täiskoormusel osa võtta. Aeg lendab kiiresti, nagu üldiselt ikka, tõenäoliselt ta abiellub ja saab lapsi ning tsüklil kordub katkematult aastatuhandeid. Jah, seda väiksekest ootab etteaimatav ja sageli raske elu, mõtleb Weret endamisi, jälgides, kuidas laps ema käte vahel vähkreb. Ta loodab, et pisike jääb ellu ja saab oma elu elada.

